

דף שבועי

בס"ד

פרשת בשלח, תשפ"ב, מספר 1453

שירת הים - הלל והודאה או בקשה לעתיד

איתמר ורהפטיג

משה (שמ' ג:יב): "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה". אמנם, כחזון סופי נאמרה לו גם בשורת השיבה לארץ ישראל (שם:ח), ומשה מודיעה לבני ישראל כדי שלא יחשבו שהיעד הוא המדבר,³ אך ההתמקדות היא על עצם היציאה; לא יציאה כעבד הבורח, אלא יציאה על מנת להיות עבדי ה', כפי ששורר ריה"ל: "עבד ה' הוא לבדו חפשי". אבל ראשם של בני ישראל לא היה פנוי לחזון הארץ והמקדש.⁴ לכן גם בליל הסדר, כשעושים סימנים זכר ליציאת מצרים, שותים 4 כוסות כנגד 4 לשונות גאולה, והאחרון שבהם הוא: "וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם" (שמ' ו:ז). אין חובה של כוס חמישית כנגד "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ" (שמ' ו:ח)...

סיפור היציאה ממצרים מסתיים בשביעי של פסח, בקריעת ים סוף. כעת, משנפטרו סופית מהעול המצרי, היה ליבם פתוח לשמוע יותר על החזון הסופי – ארץ ישראל והמקדש. רעיון זה בולט בשירה בכך, שזו הפעם הראשונה שמזכירים לא רק את הכניסה לארץ: "שָׁמְעוּ עַמִּים יְרֻגְזוּן" (שמ' טו:יד), אלא גם את המקדש:⁵ "מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ... מִקְדָּשׁ ה'..." (שם:זז). ובסיום, גם התכלית: "ה' יִמְלֶךְ לְעֹלָם וָעֶד" (שם:יח). נמצא כי החלק השני של השירה צופה פני עתיד,

לפי פשט הכתוב, שירת הים נאמרה באופן ספונטני ע"י משה ובני ישראל בליל שביעי של פסח, בצאתם מן הים, ובראותם את המצרים שטבעו בו.

מהו אופייה של שירה זו? האם היא הודאה על העבר או בקשה לעתיד? נראה ששני יסודות אלה נמצאים בה, ובדרך זו ניישב כמה שאלות.

מבנה השירה

השירה פותחת בהודאה על נס ההצלה, ומסיימת בתפילה על העתיד, כפי שיבואר. תיאור העבר כולל את סיפור העובדות וכן שבח לא-ל. להלן התמונה (שמ' ט"ו):
 א: סיפור – כי גאה גאה...
 ב-ג: דברי שבח – עזי וזמרת...
 ד-ה: סיפור – מרכבות פרעה...
 ו-ז: דברי שבח – ימינך ה'...
 ח-י: סיפור – וברוח אפיק...
 יא: דברי שבח – מי כמכה...
 יב: סיפור – נטית ימינך...
 עד כאן החלק הראשון. ומכאן עם הפנים לעתיד.
 יג-יז: תפילה לעתיד – נחית' בחסדך...
 יח: דברי שבח וסיום – ה' ימלך...²

מה עניינה של תפילה בשירה?

החלק הראשון של השירה משתלב בסיפור יציאת מצרים, ושלב זה מסתיים במעמד הר סיני, כפי שנזכר במפגש הראשון של הקב"ה עם

3 ואכן, בשעת משבר התלוננו בני ישראל כאילו משה הוציאם למות במדבר, ראו למשל, במ' טז:יג. שהיעד הוא ארץ ישראל נאמר לו שוב בפרק ו:ח.
 4 ואולי על אזכור הארץ נאמר בשמ' ו:ט: "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֵר רִיחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה".
 5 אולי יש רמז נוסף למקדש. חז"ל אומרים שבים זכו לגילוי שכינה ("ראתה שפחה על הים"...) מכילתא, שירה, פרשה ג, וגם במקדש יזכו לגילוי שכינה.
 6 לפי תרגום אונקלוס, כבר בתחילת השירה נזכר המקדש, שכן הוא מתרגם את הפסוק: "זֶה אֵלֵי וְאֶנְהוּ" (שמ' טו:ב): דין אלקי ואבני ליה מקדשא.

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גימלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.
 1 בשירה אין הקפדה על זמנים, לשון עבר יכולה להתפרש כעתיד, וכן להפך. חזקוני שם: "נחית ונהלת לשון עבר בלשון עתיד, וכן משפט לשון הנבואות והשירות". ראב"ע מפרש באופן דומה.
 2 לפי חלוקה זו הפסוק האחרון: 'כי בא'... אינו חלק מהשירה. בשאלה זו נחלקו הדעות, עיינו בפרשני המקרא ובשו"ע או"ח נה, יז.

1. פסוק ט מעורר שאלה: "אמר אויב ארדף אשיג אחקלך שָלל...". לכאורה מקומו של פסוק זה בתחילת השירה, שהרי אמירה זו של האויב קדמה בזמן לנס ולקחו. הבן-איש-חי הסביר (קראתי על כך בזמנו), שהסדר הנכון של הודאה לקב"ה הוא לשון הווה, עבר ועתיד. תחילה האדם מודה לקב"ה על מה שהוא חש בעצמו. מתוך כך הוא מתייחס לעבר, בחינת 'מאין באת', ומתוך כך פונה לעתיד, על דרך הכתוב בתפילה: "ה' מלך, ה' מלך, ה' מלך לעלם ועד".

גם כאן השירה פותחת בהתייחסות להווה, וממנו זכר לעבר: "אמר אויב" (שמ' טו:ט), ורק אחר כך באה גם תפילה או נבואה לעתיד.

2. במשנה ברורה כתוב על פי הזוהר (סי' נא, ז): "ויאמר שירת הים בשמחה וידמה בדעתו כאילו באותו היום עבר בים. והאומר בשמחה מוחלין לו עונותיו". לכאורה, הודאה אינה כרוכה בהכרח בשמחה, אבל מצוות המקדש כרוכה בה, כפי שנאמר ביחס לנטילת לולב במקדש: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (וי' כג:מ).

3. האחרונים נחלקו אם באמירת שירת הים יוצאים ידי חובת זכירת יציאת מצרים (ראו משנה ברורה, סי' סז, ג). נראה להוסיף נופך לדעת השוללים, כי מצוות הזכירה מתמקדת בזכר העבר; סיפור היציאה ממצרים שצריך להותיר רישומו עלינו, ואילו בשירת הים, אנו כבר צופים פני עתיד, שמבטא רעיון ורושם נפשי אחר.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

9 השוו לחג החנוכה שבו אין מצוות שמחה. ראו שו"ע א"ח סי' תרע, ב, ומשנה ברורה שם סק"ו.

ועובר מהודאה על העבר לדברי נבואה⁷ ותפילה על העתיד.

תפילה או נבואה

עדיין יש לעיין בטיבו של החלק השני. אפשר לומר כי הוא בגדר תפילה לעתיד, וכן משמע בביאור הרמב"ן שם. בני ישראל ששרו עם משה לא נבאו על העתיד. הרמב"ן קושר בין סוף החלק הראשון לבין תחילת החלק השני (בפירושו לשמ' טו:יג-יד):

"נחית בחדשך עם זו גאלת גהלת בעדך... ועל דעתי כי יאמר נטית ימינך על האויב ותבלעם הארץ, ונחית בחדשך בעמוד הענן לנחותם הדרך עם "זו גאלת", ונהלת אותם בעז ידך "אל נה קדשך", כי אלו הולכים. וכן "ונהרו אליו כל הגוים" (יש' ב:ב). ונה קדשך הוא בית המקדש כאשר יאמר עוד, "מקדש ה' כוננו ידך" (שמ' טו:ז). "שמעו עמים רגזון", יאמר, כאשר שמעו העמים ירגזון מתגרת ידך, ו"חיל אחז ישבי פלשת" בעת ששמעו. ויתכן שיאמר כי כבר שמעו העמים כל אשר עשה השם בארץ מצרים וירגזון תמיד מן המחלה אשר שם בהם, ויתפלל שתפול עליהם אימה ופחד שלא יצאו לקראת ישראל למלחמה...

אם כן, השירה מתארת את שקורה עכשיו תוך כדי תפילה לעתיד.

אבל אפשר שאין זו רק תפילה אלא גם דברי נבואה. משה מתנבא שהקב"ה ינחה את עם ישראל עד בואו למטרה הנכספת – "ה' מלך לעלם ועד" (שמ' טו:יח). עם ישראל יתגבר על כל הקשיים, העמים יפחדו, ויקל עליהם לכבוש את הארץ. ולאחר שהעם ינחל את הארץ, הוא יקים מקדש.⁸ כפי שנאמר לעיל, כאשר עם ישראל השתחרר מהעול המצרי, הוא התפנה להתעסק בהמשך הדרך; לא רק בהצלה, ואף לא בקבלת התורה בסיני. הוא היה מוכן לשמוע נבואה על המקדש וגילוי שכינה.

הלכות השירה

על פי הסבר זה, שיש בשירה גם מבט לעתיד, יובהרו לנו שלושה עניינים: ביאור פסוק ושתי הלכות בעניין השירה:

7 אפשר שחלק זה של השירה נאמר ע"י משה, וציון המקדש בא לו בנבואה. עיינו אבן עזרא על שמ' טו:א: "אז ישיר משה... ויאמר", ומשה חיבר השירה וישראל עונים.

8 זו הפעם הראשונה שמקדש נזכר במקרא.